

เอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด
จังหวัดเชียงราย*

IDENTITY OF ISAN TEXTILE IN BAN WANG PHA AND BAN WANG SILA,
SAN MAKHA SUB-DISTRICT, PA DAET DISTRICT,
CHIANG RAI PROVINCE

ณรงค์ เจนใจ และกรชนก สนิทวงศ์

Narong Jenjai and Kornchanok Sanitwong

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Chiang Rai Rajabhat University

Email: narongjenjai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทออีสานบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงรายนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเอกลักษณ์จากลวดลายผ้าไหมที่ปรากฏบนพื้นผ้าไหมมัดหมี่ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมจำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาเป็นชุมชนอีสานที่มีการย้ายถิ่นฐานมาอาศัยในพื้นที่จังหวัดเชียงรายในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยที่ทั้งสองชุมชนมีทักษะในการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การผลิตเส้นไหม การมัดหมี่ และ การทอผ้าไหมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนเกิดเป็นทักษะ และองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นถ่ายทอดผ่านลวดลายบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นลักษณะเด่นของชุมชน โดยสามารถแบ่งเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนได้ 4 กลุ่มลวดลายเอกลักษณ์ ได้แก่ (1) เอกลักษณ์ลวดลายพื้นฐาน และ ลายไทยที่เป็นการประยุกต์จากลายดั้งเดิมที่มีลักษณะอ่อนช้อย และรูปทรงเหลี่ยม (2) เอกลักษณ์ลวดลายธรรมชาติ และวิถีชีวิตที่แสดงถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมีลักษณะลวดลายเป็นรูปดอกไม้พื้นบ้านชนิดต่าง (3) เอกลักษณ์ลวดลายประยุกต์เป็นการใช้ลวดลายใหม่ ได้แก่ ลายขอเจ้าฟ้าและลายรูปหัวใจมาประยุกต์เข้ากับลายดั้งเดิมทำให้มีความโดดเด่นและทันสมัย และ(4) เอกลักษณ์ลวดลายสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคลเป็นการแสดงออกถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่มีความเชื่อและความผูกพันกับสายน้ำ โดยเฉพาะเรื่องของพญานาค และสัตว์วิเศษ

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่; เอกลักษณ์; ชุมชนอีสาน; ลวดลายผ้าทอ

* Received August 24, 2022; Revised August 25, 2022; Accepted November 19, 2022

ABSTRACT

This participatory action research aimed to study the identity and meaning of the patterns appearing on the Mudmee silk that was inherited within Ban Wang Pha and Ban Wang Sila community, San Makha Sub-district, Pa Daet District, Chiang Rai Province. The informants were 20 members of the silk weaving group. The research tools involved in-depth interviews, observation, and focus groups. All collected data were analyzed and classified into a category for content analysis.

The results showed that Ban Wang Pha and Ban Wang Sila communities are people from the Isan region who have migrated to live in Chiang Rai since World War II.

Both communities had the skills in silk farming, silk production, Mudmee, and silk weaving which were inherited from their ancestors that originated the skills and unique local wisdom, which finally became the identity narrated via the Mudmee silk patterns. The identity could be classified into four qualities. First, the identity of the basic and Thai pattern, which was applied from the traditional delicate pattern in a square shape. Second, the identity of nature and way of life pattern presenting the lifestyle that was related to nature in a local flower pattern. Third, the identity of the new applied pattern, i.e. the Princess Hook and heart patterns that were applied to the traditional pattern to make it more modern and outstanding. Last, the identity of beautiful and auspicious animals pattern reflected Isan people's way of life that had the belief and connection with water, particularly the belief in Naga and magical animals.

Keywords; Mudmee silk; Identity; Isan community; Textile pattern

บทนำ

ชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่นิยมทอผ้าเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผ้าทอในภาคอีสานมีมนต์เสน่ห์ของลวดลายผ้ากับความคิดในการสร้างลวดลายในการผูกมัดของผู้ถักทอผ้าที่สำคัญ ได้แก่ ผ้าทอมือ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าซิ่น ซึ่งส่วนใหญ่หลังจากการทำนามีเวลาว่างจึงหันมานิยมทอผ้าไว้สวมใส่ หรือจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ความสวยงามของผ้าในแต่ละชุมชนมีที่มาและลวดลายไม่เหมือนกันลวดลายที่ปรากฏบางพื้นมีแค่ขึ้นเดียวลวดลายเดียวเท่านั้น การที่ในภาคอีสานมีกลุ่มผู้คนอาศัยอยู่หลายกลุ่มวัฒนธรรมการผลิตผ้าพื้นเมืองจึงมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรม เช่น กลุ่มอีสานเหนือและอีสานกลาง ส่วนใหญ่เป็นผลผลิตจากฝ้ายและไหม อาทิ ผ้ามัดหมี่ ผ้าซิด และผ้าแพรวา ส่วนกลุ่มอีสานใต้จะเป็นกลุ่มคนที่มีการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์โดยเฉพาะของตนเอง ซึ่งมีสีสันทันที่แตกต่างไปจากกลุ่มแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนอีสานที่มีการย้ายถิ่นฐานมาอยู่ในพื้นที่ของตำบลสันมะค่าที่มีการย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่มีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังผา บ้านวังน้อย บ้านวังอวน และบ้านวังศิลา สาเหตุการอพยพเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวภาคอีสานมีความแห้งแล้งจึงต้องหาดินแดนใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเดิม และมีพื้นที่เป็นที่ราบ มีแม่น้ำไหลผ่าน ชาวอีสานที่อพยพเข้ามาช่วงแรก ได้แก่ชาวอีสานที่มาจากจังหวัดสุรินทร์ หลังจากนั้นจึงตามมาด้วยชาวอีสานจังหวัดศรีสะเกษ บุรีรัมย์ นครราชสีมา อุตรดิตถ์ และอีกหลายจังหวัด โดยชาวอีสานดังกล่าวได้ค่อย ๆ อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยที่หมู่บ้านทั้ง 4 เป็นหมู่บ้านที่ประชากรเป็นชาวอีสานทั้งหมดจากการย้ายถิ่นฐานของคนในรุ่นก่อนนี้เองที่ได้นำเอาภูมิปัญญาด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทำการผลิตผ้าไหมใช้เองในชุมชน โดยเฉพาะไหมมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจากการเกิดวัฒนธรรมการทอผ้าของชุมชนอีสานเป็นการแสดงออกในเอกลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว และยังใช้เพื่อประโยชน์ด้านอื่นอีก เช่น ใช้ในพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรมลงเสาเอก พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมเช่นบรพบุรุษ

ตำบลสันมะค่าชาวบ้านยังคงใช้วิถีชีวิตแบบชาวอีสานโดยเฉพาะการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และการทอผ้าไหม ผู้มีชื่อเสียงคนแรกที่เป็นผู้นำด้านการทอผ้า คือ แม่ใหญ่คำตา โคตรภูงา ซึ่งเป็นผู้นำชาวบ้านในการทอผ้าไหมสำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เริ่มต้นจากการทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง การทอผ้าฝ้ายที่ไม่มีลวดลาย และใช้วัตถุดิบธรรมชาติเป็นส่วนประกอบในการผลิตผ้าไหมที่กลุ่มบ้านวังศิลาผลิต คือ ผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งเป็นที่ได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมทอมือ ที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมีความประณีตในการผลิตผ้าไหมซึ่งเกิดจากความตั้งใจของผู้ผลิตจนทำให้ได้ผืนผ้าโดยมีลวดลายที่สวยงามถือว่าเป็นผ้าไหมที่มีคุณภาพซึ่งใช้ไหมแท้ในการทอทั้งเส้นพุ่ง และเส้นยืนเป็นผ้าไหมที่มีคุณค่าสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ซื้อเป็นเวลายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามผลจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมส่งผลต่อการคงอยู่ของการทอผ้าในตำบลสันมะค่าทำให้ปัจจุบันคงเหลือกลุ่มทอผ้าไหมในตำบลเพียง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านวังผา และบ้านวังศิลา จากการให้ข้อมูลของนางอำไพ จินโน ประธานกลุ่มทอผ้าทำให้ทราบข้อมูลว่าจำนวนกลุ่มทอผ้าลดจำนวนลง บางกลุ่มไม่ผลิตผ้าทอมืออีสานแล้วแต่ยังคงปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหมเพื่อเอาตัวไหมไปเป็นอาหารกลุ่มที่เป็นแกนหลักในการทอผ้าไหมอีสานของบ้านวังศิลาและบ้านวังผา เหลือสมาชิกกลุ่มเพียง 40 คนที่ยังมีการทอผ้าไหมโดยแปลงเป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด

จึงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ แต่ในการลดลงของจำนวนหมู่บ้าน และสมาชิกทอผ้าในชุมชนก็ยังเหลือโอกาสให้กับชุมชนอยู่ประการหนึ่งกล่าวคือการที่ทั้ง 2 ชุมชนยังคงมีการสืบต่อการทอผ้าไหมไว้ใช้เองในครัวเรือนรวมถึงการจำหน่ายสร้างรายได้หลังจากการทำงานที่เป็นอาชีพหลักของชุมชน และยังคงการรักษาวิธีการทอผ้าไหม และเอกลักษณ์ลวดลายผ้าไหมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ทั้งในด้านการผลิตเส้นไหม ลายมัดหมี่ และการทอ

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเอกลักษณ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ที่เป็นเอกลักษณ์การทอผ้าไหมมัดหมี่ที่ปัจจุบันยังคงมีการรักษาอยู่ในชุมชน รวมถึงเป็นการเผยแพร่และให้ความรู้ในด้านเอกลักษณ์ผ้าทอชุมชนที่จะส่งผลถึงการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเอกลักษณ์ลวดลายที่ปรากฏบนพื้นผ้าไหมมัดหมี่ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการในเรื่องศึกษาลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นเอกลักษณ์ และการสื่อความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมที่ช่างทอผ้าไหมได้สร้างขึ้น

ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาคือ บ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังผา และสมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านวังศิลา จำนวน 20 คน โดยเป็นชาวอีสานทั้งหมด

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ผ้าทออีสานบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นทำการศึกษาในประเด็นด้านเอกลักษณ์ที่ปรากฏในลวดลายผ้าไหมทอมืออีสานที่ปรากฏในผืนผ้าทอของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังผาและบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำบัด จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้าง สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงโดยกำหนดหัวข้อในการเข้าไปสัมภาษณ์ในพื้นที่ มีทั้งคำถามแบบปลายเปิด และคำถามแบบปลายปิดเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นจริงซึ่งวิธีการสัมภาษณ์จะไม่เร่งรีบแต่ปล่อยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์คิดเรื่องราวของตัวเองให้ถูกต้องโดยการสัมภาษณ์มีการกำหนดหัวข้อไว้ ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับการทอผ้าไหม

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำและสมาชิกกลุ่มทอผ้าโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นสัมภาษณ์ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลประวัติการทอผ้า ข้อมูลความรู้ความสามารถในการทอผ้าของสมาชิก ข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิคการทอผ้าลวดลาย และความหมายเอกลักษณ์ของผ้าทอโดยเฉพาะลายมัดหมี่ของกลุ่มในชุมชน

3. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการบันทึกการศึกษาเรียนรู้การทอผ้าร่วมกับสมาชิกกลุ่มทอผ้า ซึ่งประกอบด้วย การสังเกตการณ์การเก็บลายผ้า การออกแบบลวดลาย โดยผู้วิจัยได้เรียนรู้ร่วมกับสมาชิกตลอดเวลา และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเป็นแบบสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนที่ได้ร่วมเรียนรู้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการทอผ้า ตลอดจนบ้านพักอาศัย การทำไร่นาหม่อน การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น

4. การสนทนากลุ่ม เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่มการพูดคุยระหว่างนักวิจัย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับเรื่องการทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มตั้งขึ้น วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น ปัญหาอุปสรรค และความต้องการของสมาชิกในการพัฒนาการทอผ้าไหมตลอดจนการจัดจำหน่ายทั้งในชุมชน และนอกชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดพื้นที่การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มสตรีทอผ้าตำบล สันมะค่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีประชากรที่มีกิจกรรมหลักผลิตผ้าไหมทอมือเป็นงานหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะพื้นที่ทั้งด้านรูปแบบลวดลาย ความหมายของลวดลาย วิธีการผลิต และผลิตภัณฑ์

2. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรม พัฒนาการ และสภาพทั่วไปของชุมชน กระบวนการทอผ้า และวิธีการผลิตผ้าไหมทอมือของกลุ่มสตรีทอผ้าตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการทำวิจัย

3. การศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งวิทยานิพนธ์

4. ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อให้เข้าใจถึงประวัติความเป็นมา รูปแบบ และวิธีการทอผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตลอดจนการศึกษาหาแนวทางในการพัฒนาต่อยอดการทอผ้าไหมซึ่งผู้วิจัยจึงได้กำหนดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมในตำบล สันมะค่า จำนวน 2 กลุ่ม รวมจำนวน 20 คน

5. การสนทนากลุ่ม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล และการรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ได้ โดยการพูดคุยระหว่างนักวิจัย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าเกี่ยวกับเรื่องการทอผ้าของสมาชิกแต่ละคน กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มตั้งขึ้น วิธีการทอผ้าของสมาชิก การผลิตผ้าไหม การเลี้ยงไหม การสาวไหม เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการการตรวจสอบข้อมูลจะทำทุกครั้งเมื่อมีการเก็บข้อมูลว่าเก็บในประเด็นใด ต่อวัตถุประสงค์ข้อไหน ใช้อธิบายปรากฏการณ์อะไร ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา ถ้ายังเห็นไม่สมบูรณ์ หรือไม่ถูกต้องจะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่าจะได้รับทุกประเด็นโดยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าโดยการนำข้อมูลที่เป็นคำตอบจากคำถามประเด็นเดียวกันโดยถามจากตัวบุคคลต่างสถานที่และต่างเวลาไปตรวจสอบข้อมูลกับแหล่งข้อมูลที่สาม จนข้อมูลสามารถเชื่อถือได้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นำมาเปรียบเทียบหาเหตุผลทุกครั้งเพื่อสามารถสรุปแล้วตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบแล้วแยกเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา วัตถุประสงค์ แล้วนำมาเสนอโดยใช้วิธีการบรรยายเชิงคุณภาพ โดยใช้ทฤษฎีแนวคิดและข้อมูลที่ได้รับมาทั้งหมดมาใช้เป็นกรอบในการอธิบาย การสรุปเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ผ้าทออีสานบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นการศึกษาในประเด็นด้านเอกลักษณ์ที่ปรากฏในลวดลายผ้าไหมทอมืออีสานที่ปรากฏในผืนผ้าทอของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านวังศิลาและบ้านวังผา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย โดยมีผลการวิจัยดังนี้

บริบทการทอผ้าไหมในชุมชน

ตำบลสันมะค่าเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย ที่มีการอพยพเข้ามาพร้อม ๆ กับชาวล้านนาที่มาจากอำเภอยะนิง จังหวัดเชียงราย แต่จะแยกกันอยู่กลุ่มละหมู่บ้านไม่ปะปนกัน การทอผ้าของชาวอีสานของที่ 2 หมู่บ้านดังกล่าว ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษถือว่าการทอผ้าไหมเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืนของชุมชน โดยมีการปลูกฝักรุ่นต่อรุ่นไม่ขาดสาย การทอผ้าไหมในชุมชนเริ่มปรากฏขึ้นใน พ.ศ. 2528 โดยเริ่มจากการปลูกหม่อนไหมเลี้ยงไหมเพื่อผลิตเส้นไหมเองรวมถึงการผลิตก็ทอผ้า และอุปกรณ์ทอผ้าเอง โดยเริ่มแรกจากการทอผ้าเริ่มจากการทอผ้าถุง ผ้าขาวม้า และโสร่ง การทอผ้าในขณะนั้นผ้าฝืนเป็นผ้าแบบไม่มีลวดลาย และ ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติเป็นส่วนประกอบในการผลิต เช่น ใช้เปลือกผลไม้ และ ผักโขมในการฟอกสีเส้นไหมใช้มะเกลือย้อมสีดำ ครั่งย้อมสีแดง ต้นเขย้อมสีเหลืองเข้ม แขนในต้นขนุนย้อมสีเหลืองอ่อน หลังจากนั้นก็คิดลวดลายผ้าหลายลวดลายเพื่อเพิ่มความสวยงามให้แก่ผ้า

1. การผลิตเส้นไหม

ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา เป็นชุมชนที่มีทักษะในการผลิตเส้นไหมตั้งแต่กระบวนการเลี้ยงไหม และการสาวไหม กระบวนการผลิตเส้นไหมเริ่มจากที่ได้รังไหมแล้วจะทำการเก็บรังไหมออกมาต่อจากนั้นคัดเลือกรังไหมโดยปอกเอาที่หุ้มเปลือกนอกรังไหมออก จากนั้นนำรังไหมที่ได้ทำการคัดเป็นที่เรียบร้อยแล้วไปทำการสาวไหมโดยการนำรังไหมเข้าไปในหม้อต้มประมาณ 100 รัง โดยเป็นการต้มน้ำให้มีความร้อนประมาณ 70 - 80 องศาเซลเซียส เพราะถ้าใช้น้ำร้อนเกินไปจะทำให้เส้นไหมที่ทำการสาวออกมาไม่

สวยงาม จากนั้นนำเส้นไหมทั้งหมดจากรังผ่านไม้คี่ผ่านรูเดียวกันขึ้นไป ผ่านรอกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพวงสาวไหม จากนั้นทำการสาวไหม ในขณะที่ทำการสาวไหมเพื่อให้เส้นไหมมีความเหมาะสม และพร้อมที่จะนำไปดำเนินการในขั้นตอนของการฟอก และการย้อมจะต้องมีการตรวจสอบเส้นไหมไปพร้อมกับการสาวไหมว่ามีสิ่งแปลกปลอมอยู่ในเส้นไหมที่สาว หรือไม่หากพบว่ามีสิ่งแปลกปลอมจะต้องรีบนำสิ่งแปลกปลอมนั้นออกทันที โดยใช้มีด หรือใช้ปลายข้อดักแด้เพื่อเอาสิ่งแปลกปลอมออก ซึ่งในกระบวนการนี้จะทำตอนที่เส้นไหมยังไม่แห้งเพราะหากเส้นไหมแห้งแล้วจะเอาออกได้ยาก เพราะเส้นไหมจะมีกาวจากตัวไหม เมื่อแห้งจะแข็งและเกาะสิ่งแปลกปลอมยากที่จะเอาออก เมื่อเส้นไหมผ่านพวงสาวจะใช้เทคนิคการตีเกลียวไหมที่สาวขึ้นมาจับบิดเกลียวกัน 5-7 เกลียวเพื่อให้เส้นไหมจับกันเป็นเส้นและเกิดความเหนียว

เส้นไหมที่กลุ่มทอผ้าบ้านวังผา และบ้านวังศิลาผลิตออกมาสามารถแบ่งชนิดของเส้นไหมที่ผลิตได้มี 3 ลักษณะดังนี้ 1) ไหมหนึ่งหรือไหมน้อย คือเส้นไหมที่ได้จากการที่สาวไหมขึ้นนอกออกไว้นานแล้วแยกไหมออกเพื่อนำมาต้มสาวเป็นครั้งที่ 2 จะได้เส้นเล็ก ละเอียด มีขนาดสม่ำเสมอ ไม่มีปมปมเป็นไหมที่สวยงามและมีคุณภาพดี นิยมใช้ทำเป็นเส้นยืน 2) ไหมสองหรือไหมกลาง คือเส้นไหมที่สาวเอาไหมขึ้นนอกออกแล้วแทนที่จะแยกให้อยู่คนละพวงสาวไปเรื่อย ๆ พอรงไหมใกล้หมดก็เติมรังไหมเข้าไปอีก แล้วสาวไปเรื่อย ๆ ซึ่งจะได้เส้นไหมขนาดโต อาจมีปมปมบ้าง นิยมใช้เป็นเส้นพุ่งในการทอ และ 3) ไหมสามหรือไหมใหญ่ คือเส้นไหมที่สาวออกมาจากรังไหมครั้งแรกเป็นการเอาเฉพาะเปลือก และพักยกรังไหมเอาไว้เส้นไหมจะแข็งเส้นใหญ่และหยาบ ถ้านำไปทอจะได้ผ้าชนิดหนา

ต้มรังไหม

การสาวไหม

เส้นไหมที่ได้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการสาวไหม (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

2. การฟอกเส้นไหม

เมื่อทำการสาวไหมและแต่งเส้นไหมเรียบร้อยแล้วเส้นไหมที่จะได้จะมีสีเหลือง หรือสีขาวตามแต่ชนิด และพันธุ์ของไหมที่เลี้ยง วิธีการต่อจากนี้คือการฟอกไหม เพราะไหมที่ได้จะมีลักษณะลื่นเป็นกาว และจะแข็งเมื่อเส้นไหมเย็นตัวลงซึ่งไม่สามารถนำไปย้อมสี และทอได้ ดังนั้นเพื่อให้เส้นไหมที่ได้พร้อมในการ

ย้อมสีและสามารถนำไปทอขึ้นเครื่องได้จึงต้องทำการฟอกเส้นไหมเพื่อให้ขาว และสีที่ติดมากับเส้นไหมให้ออกก่อนจึงจะนำไปดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ ซึ่งเมื่อทำการฟอกเส้นไหมแล้วจะทำให้เส้นไหมมีความอ่อนนุ่มและมีสีขาวที่พร้อมสำหรับการมัดหมี่ ย้อมสี และนำไปสู่ขั้นตอนของการทอ ซึ่งการฟอกไหมของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาในอดีตมีการใช้การฟอกแบบธรรมชาติให้วัสดุในการฟอกที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้ในการฟอกเส้นไหมโดยใช้สารเคมีในทุกขั้นตอนเนื่องจากว่าช่วยประหยัดเวลา และขั้นตอนไม่ยุ่งยาก โดยสามารถอธิบายขั้นตอนการทอแบบธรรมชาติ และแบบสารเคมี ได้ดังนี้

1. การฟอกเส้นไหมแบบธรรมชาติ ชุมชนบ้านวังผา และชุมชนบ้านวังศิลา เป็นชุมชนอีสานที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการฟอกเส้นไหมมาจากบรรพบุรุษ มีการสืบทอดต่อกันมาโดยวิธีการฟอกไหมแบบธรรมชาติในชุมชนให้พืชที่ขึ้นอยู่ในท้องถิ่นในการฟอก ได้แก่ ต้นกล้วยแห้ง หน้าดูงู เปื๋อดต้นนุ่น และต้นผักขม เป็นต้น โดยทำพืชที่ได้กล่าวมา ชนิดใดก็ได้มา 1 ชนิด จากนั้นทำให้แห้ง และนำมาเผาไฟให้เหลือแต่ขี้เถ้า จากนั้นนำขี้เถ้าที่นั่นมาแช่น้ำให้ตกตะกอน และนำน้ำต่างสีใส่ที่อยู่ส่วนบนของตะกอนไปแช่เส้นไหม และต้มไฟให้ร้อนแล้วทิ้งไว้จนเส้นไหมไม่มีความลื่น และสีที่ติดมาหลุดออกทั้งหมด จากนั้นนำมาล้างน้ำออกหลาย ๆ รอบจนเส้นไหมสะอาด จากนั้นนำไปตากเพื่อรอดำเนินการในขั้นตอนต่อไปซึ่งการฟอกเส้นไหมโดยวิธีธรรมชาตินี้จะใช้เวลา 1-2 วัน

2. การฟอกเส้นไหมแบบใช้สารเคมี ปัจจุบันสมาชิกกลุ่มทอผ้าของชุมชนบ้านวังศิลา และบ้านวังผา ได้ใช้การฟอกเส้นไหมโดยใช้สารเคมีทั้งหมดเนื่องจากมีความสะดวกรวดเร็วประหยัดเวลา และได้ผลดีกว่าการฟอกแบบธรรมชาติ การฟอกเส้นไหมแบบสารเคมี เริ่มจากการต้มน้ำให้เดือด จากนั้นนำต่างฟอกขาวลงไปแช่น้ำในอัตราส่วนไหม 1 ชีดต่อต่าง 1 ซอง ร่วมกับการใส่สารสบู และผงมันลงไป จากนั้นต้มน้ำให้เดือดและนำไหมที่เตรียมไว้ลงไปต้มประมาณ 2 ชั่วโมง หรือรอจนกว่าขาวในเส้นไหมจะหลุดออกหมด และสีที่ติดเส้นไหมจะหลุดออกจนกลายเป็นสีขาวนวล จากนั้นนำเส้นไหมไปล้างน้ำหลาย ๆ รอบจนเส้นไหมสะอาด จากนั้นตากในที่ร่มให้แห้ง และนำไปเข้าสู่กระบวนการต่อไป

เส้นไหมสำหรับการฟอกย้อม

เส้นไหมที่ทำการฟอกย้อมแล้ว

ภาพที่ 2 เส้นไหมก่อน และหลังการฟอก (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

3. ความหมายและลวดลายบนผืนผ้า

การศึกษาถึงลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ที่ปรากฏในชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบ้านดง จังหวัดชัยภูมิ ทั้งที่มีอยู่แต่เดิมและที่มีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนลวดลายขึ้นใหม่เพื่อให้เกิดลายใหม่ และเป็นไปตามความต้องการของท้องตลาด รวมถึงการคิดลวดลายใหม่ตามคำสั่งซื้อของลูกค้าจากการศึกษาทำให้ทราบว่า ลวดลายของชุมชนแห่งนี้เป็นไปตามแนวคิด และข้อสรุปของนักวิชาการหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาลวดลายของผ้าไหมมัดหมี่ ที่เป็นภูมิปัญญาของคนท้องถิ่นอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดยพบว่าลวดลายต่างๆ ที่ปรากฏในชุมชนเกิดจากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษ และมีการถ่ายทอดให้กับลูกหลานสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งลักษณะลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ในชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ลวดลายที่เกิดจากพื้นฐานลายไทย เป็นลวดลายที่มีการนำเอาลายไทยที่เป็นลายมาตรฐานมาใช้ในการออกแบบลวดลายในการมัดหมี่ ส่วนใหญ่ลวดลายที่ใช้จะเป็นลวดลายที่มีความอ่อนช้อย และมีความประณีต ในอดีตการใช้ลายไทยในการมัดหมี่ของชุมชนมักจะเป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องกับมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในเรื่องราวของพระพุทธศาสนาสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปทรงเรขาคณิต เช่น ปราสาท สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม แปดเหลี่ยม ลายก้านแย่ง และลายโคม เป็นต้น โดยลวดลายเหล่านี้เกิดผลงานทางด้านการออกแบบสร้างสรรค์ของคนในชุมชน

2. ลวดลายที่เกิดจากธรรมชาติ จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าสังคมอีสานมีความผูกพันกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชนอีสานที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติเช่นเดียวกันกับชนกลุ่มอื่นๆ ที่ต้องอาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพ และการอยู่อาศัย ดังนั้นในการผลิตลวดลายของชาวอีสานในชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา จึงมีความผูกพันกับธรรมชาติที่สะท้อนผ่านลวดลายมัดหมี่ที่ชุมชนได้มีการสืบทอดกันมาโดยลายมัดหมี่ในชุมชนจะมีลักษณะของดอกไม้ และต้นไม้ เช่น ลายดอกแก้ว ลายลักเล ลายดอกรัก ลายดอกพิกุล และลายดอกขบา เป็นต้น

3. ลวดลายที่เกิดขึ้นจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคล ชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลาเป็นชุมชนที่มีเชื้อสายจากชาวอีสานที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ ถึงแม้เวลาในการย้ายถิ่นฐานนั้นจะล่วงเลยมาเป็นระยะเวลานานแล้วก็ตาม แต่ระบบคิดและความเชื่อของคนในชุมชนยังมีความเชื่อ และผูกพันอยู่กับความเชื่อเรื่องพญานาคที่เป็นความเชื่อของกลุ่มคนที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงที่มีความเชื่อ และศรัทธาต่อพญานาค เชื่อว่าเป็นสัตว์วิเศษ จึงสะท้อนให้เห็นถึงลวดลายมัดหมี่ในชุมชนที่มีการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่เป็นรูปจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคลบนผืนผ้า เช่น ลายนาคน้อยและลายนาคใหญ่นอกจากนั้นในชุมชนยังมีการทำลายสัตว์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากพญานาคอีก ได้แก่ ลายนก ลายหงส์ ลายปลา และลายผีเสื้อ เป็นต้น

4. ลายมัดหมี่ที่เกิดจากการประยุกต์ เนื่องจากในชุมชนมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมผ่านตัวแทนในชุมชน และผ้ากลุ่มวิสาหกิจในชุมชน ซึ่งในปัจจุบันตลาดผู้บริโภคสินค้าผ้าไหมมีความต้องการผ้าไหมที่มีลวดลายที่แปลกใหม่ ทันสมัยเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นในชุมชนจึงมีการพัฒนาลวดลายที่มีการประยุกต์ลวดลายเดิมที่มีอยู่มาประยุกต์ให้เกิดลวดลายใหม่ ที่เป็นที่ต้องการของตลาด

และมีความทันสมัยสามารถใส่ได้ทุกช่วงวัย โดยลายประยุกต์ในชุมชน เช่น ลายตัวเอส หรือลายขอเจ้าฟ้า ลายโซ่เล็ก ลายหัวใจ เป็นต้น

ภาพที่ 3 ลวดลายมัดหมี่ที่ปรากฏบนผืนผ้าไหม (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากลวดลายผ้าที่ปรากฏบนผืนผ้าไหมมัดหมี่ ที่ยังมีการสืบทอดของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสนมะคำ อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

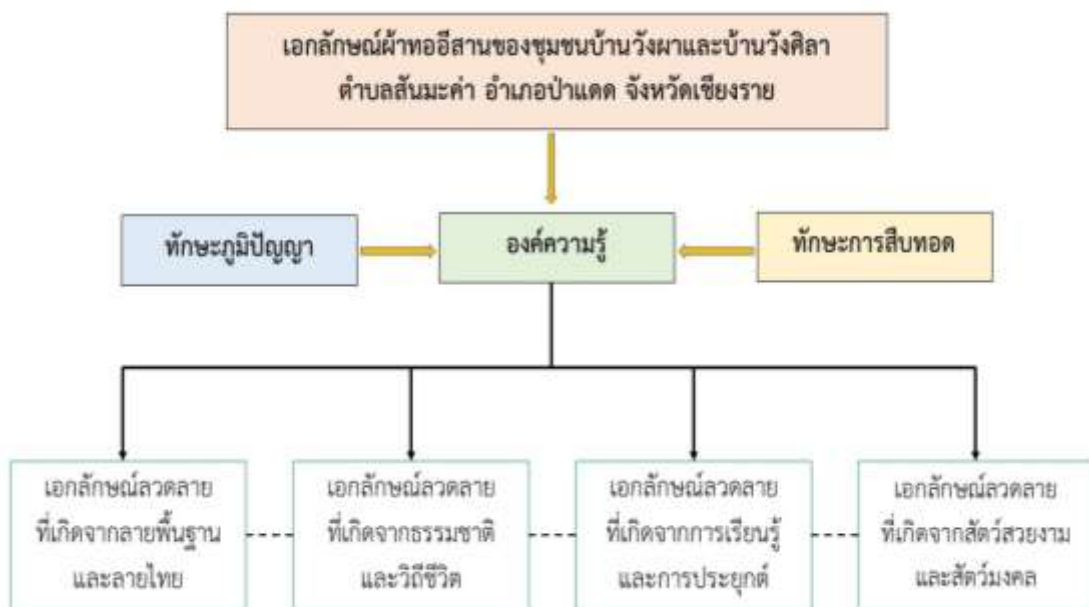
การคงอยู่ของภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนทำให้ทราบมาถึงแม้ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตไปอย่างมากก็ตาม แต่คนในชุมชนยังคงมีการสืบทอดองค์ความรู้การเลี้ยงไหม การผลิตเส้นไหม การทอผ้า และลวดลายผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนถึงหลักการดำเนินชีวิตที่อยู่กับธรรมชาตินำเอาสิ่งที่อยู่รอบตัวมาประยุกต์ใช้ผ่านระบบคิดจนถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายเอกลักษณ์ผ้าทอของชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนเป้าหมายยังคงมีข้อจำกัดในด้านการออกแบบ การจดจำลวดลายผ้า รวมถึงการจัดเก็บข้อมูลลวดลายผ้าดั้งเดิมของชุมชนซึ่งต้องอาศัยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและสนับสนุน สอดคล้องกับการศึกษาของ สมบัติ ประจัญสานต์ ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ของชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การออกแบบเป็นหนึ่งในหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์ และนำเสนอความคิดสร้างสรรค์ให้มีความสัมพันธ์กันผ่านกระบวนการเรียนรู้แต่การทอผ้าเป็นเหมือนการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาช่างที่มีความชำนาญในการผลิตผ้ามัดหมี่ทอมือ ยังขาดองค์ความรู้ด้านการออกแบบลวดลายอย่างเป็นระบบ การพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรเพื่อผลิตนักออกแบบผ่านการเรียนรู้ขั้นตอนการออกแบบลายมัดหมี่อย่างง่าย สามารถปฏิบัติได้จริงในเวลาจำกัด โดยอาศัยแม่ลายจากผืนผ้ามัดหมี่เป็นแม่ลายต้นแบบ ดังจะเห็นได้จากที่ชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลาที่มีการพัฒนาลวดลายผ้าทอของตนเองให้มีความทันสมัย และให้เกิดลวดลายที่สวยงามโดยประยุกต์ใช้ลวดลายมัดหมี่ที่มีการสืบทอดมาประยุกต์ผสมผสานเข้ากับการออกแบบสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

อย่างไรก็ตามชุมชนแห่งนี้ก็ยังประสบปัญหาเรื่องการขาดคนสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม เช่นเดียวกับหลาย ๆ ชุมชนเช่นกัน โดยพบว่าปัจจุบันผู้ที่ยังคงทอผ้าในชุมชนล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุเกือบทั้งหมด ซึ่งมีผลจากการที่คนหนุ่มสาวไม่ให้ความสนใจในการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาเนื่องจากการทอผ้าไหมเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก และมีขั้นตอนที่ละเอียดอ่อน ผนวกกับคนหนุ่มสาวต่างเข้าสู่ตลาดแรงงานมีการไปทำงานในต่างถิ่น เหลือเพียงผู้สูงอายุที่ยังคงมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมไว้ใช้และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง ที่ได้ศึกษาถึงปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้สรุปประเด็นของปัญหาไว้อย่างน่าสนใจว่าชาวบ้านในตำบลศรีบุญเรืองได้เปลี่ยนแปลงความคิด และมุ่งแต่จะเพิ่มความสะดวกโดยหันมาใช้ไหมที่ได้จากโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าที่จะมาเลี้ยงไหมเอง สมาชิกกลุ่มผ้าไหมมัดหมี่ส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธวดี พยัมประโคน ที่ได้กล่าวถึงสถานการณ์ของการทอผ้าว่า ปัจจุบันยังหาผู้สืบทอดขั้นตอนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ไม่ได้ ลูกหลานของสมาชิกเหล่านี้ ต่างหันไปทำงานในต่างจังหวัด เนื่องจากมีความคิดว่าการทอผ้าไหมอยู่กับบ้านเป็นอาชีพที่ล่าสมัย มีรายได้น้อย ไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่ต้องใช้ในแต่ละเดือน อีกทั้งคนในชุมชนทอผ้าส่วนใหญ่สนับสนุนบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อประกอบอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้แน่นอน และรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อบุตรหลานทำงานในเมืองใหญ่

องค์ความรู้การวิจัย

การสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเอกลักษณ์ผ้าทออีสานของชุมชนบ้านวังผาและบ้านวังศิลา ตำบลสันมะค่า อำเภอบำแดด จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 4 แผนภาพองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเอกลักษณ์ผ้าทออีสาน (ณรงค์ เจนใจ, 2565)

จากภาพแสดงถึงเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนบ้านวังผา และบ้านวังศิลา โดยสามารถอธิบายถึงเอกลักษณ์ลวดลายผ้าทอของชุมชนได้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากลายพื้นฐานและลายไทย 2) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากธรรมชาติ และวิถีชีวิต 3) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากการเรียนรู้และการประยุกต์ และ 4) เอกลักษณ์ลวดลายที่เกิดจากสัตว์สวยงาม และสัตว์มงคล โดยลวดลายเอกลักษณ์ทั้ง 4 ด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ การถ่ายทอด และทักษะการทอผ้า รวมถึงทักษะด้านภูมิปัญญาในการเลียงไหม การสาวไหม การฟอกไหม การย้อม การมัดหมี่ และการทอ ซึ่งทำให้เกิดองค์ความรู้ในการผลิตลวดลายเอกลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอจากการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าในชุมชนมีทักษะ และภูมิปัญญาด้านการทอผ้า มีการบริหารจัดการในกลุ่มที่เข้มแข็งมีการผลิตปัจจัยในการผลิตเอง และมีกระบวนการผลิตผ้าไหมที่เป็นการทำในครัวเรือน แต่สถานการณ์ปัจจุบันพบว่ามีความสนใจของสมาชิกของกลุ่มทอผ้าทั้ง 2 หมู่บ้านกำลังจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยที่สำคัญเกิดจากความชราภาพของสมาชิก และการขาดความสนใจที่จะสืบทอดของกลุ่มเยาวชน ดังนั้นจึงควรมีการอบรมส่งเสริม และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ภูมิปัญญานี้ไว้ก่อนที่จะสูญหายไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เพื่อให้เกิดความยั่งยืนขององค์ความรู้ และภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของชุมชน การวิจัยครั้งต่อไปควรเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของสามวัยในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยให้มากขึ้นเพื่อให้ครอบคลุมในทุกมิติของการอนุรักษ์ และขับเคลื่อนองค์ความรู้ และภูมิปัญญา
2. การวิจัยในครั้งต่อไปควรจัดให้มีการเรียนรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีใหม่มากขึ้นเพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปพัฒนา ฝึกฝน และต่อยอดทักษะด้านการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการออกแบบลวดลายที่สามารถรักษาของเก่า และพัฒนาของใหม่ไปในขณะเดียวกัน

บรรณานุกรม

- ประทับใจ สึกขา. (2552). **ผ้าทอพื้นเมืองอีสานใต้**. อุบลราชธานี: ศิริธรรม ออฟเซ็ท.
- เมธวดี พยัฆประโคน. (2558). **โครงการภูมิปัญญาการออกแบบลายมัดหมี่โบราณ จังหวัดสุรินทร์**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. ทูลสนับสนุนงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สมบัติ ประจัญสานต์. (2564). **การศึกษาการพัฒนานักออกแบบลายมัดหมี่ในชุมชน**. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 9(1),
- สำนักงานเทศบาลตำบลสันมะค่า. (2561). **ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลสันมะค่า**.
- หทัยรัตน์ บุญยรัตพันธุ์ เงินทอง. (2558). **ปัญหาของกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในตำบลศรีบุญเรือง อำเภอนบพ จังหวัดขอนแก่น**. วารสารการบริหารท้องถิ่น. 9(1), 100-117
- อัจฉรา ภาณุรัตน์. (2548). **วิธีการให้การศึกษาเพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมผ้าทอมืออีสานใต้**. กรุงเทพมหานคร. กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำไพ จินโน. สัมภาษณ์ วันที่ 10 มีนาคม 2565.